

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pöli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 28. avgusta 1861.

Povabilo

zastran šeste državne loterije za občnkoristne namembe.

Mnogim je nadlogam podveržen rod človeški, pa ni je huje nadloge, kakor je norost ali zmešana pamet, in zares so vredni največjega obžalovanja tisti nesrečniki, katerim prezalostni dnevi življenja teko v temni noči duha, ker jim božja luč uma ne sveti.

Za take reveže se ima v Lvovu, poglavitnem mestu Galicije, napraviti deželna norišnica (bolnišnica), da v nji ali zopet ozdravijo ali saj polajšanje svojega terpljenja najdejo, in za ta blagi namen resničnega človekoljubja je Njegovo c. k. apostolsko Veličanstvo Cesar najmilostjiveje blagovolił odločiti vës dohodek šeste vélike občnkoristne državne loterije, ktera se izpeljuje ravno sedaj.

Poprejšne takošne loterije, katerih je bilo že pet, prinesle so obilen sad, da je bilo mogoče, napravam in ustanovam, odločenim po najmilostjivejšem sklepu, nakloniti kaj bogato podporo. Bog hotel, da bi tudi to povabilo povsod bilo ravno tako dobro sprejeto in da bi lep sad rodilo!

Dobrotljivi ljudomil ne vpraša po deželi, iz ktere je nesrečnik, — ne po jeziku, v katerem je tisti kakor malo dete vpervič izgovoril sladko ime matere, — ne vpraša po vsem tem, marveč pomaga revežu, kakor ga žene rahlo serce. Naj toraj vsi usmiljeni in zlahtnoserčni ljudje, katerih je toliko po velikem našem cesarstvu, tudi takrat dobrohotno pristopijo, da se postavi in dožene delo občnkoristno, in če bi komu sreča tudi ne naklonila nikacega dobitka, bodi mu dovoljno plačilo ona blaga misel in zavest, da je vsaj tudi on nekaj pripomogel k polajšanju nadlog svojih bližnjih, ki so med vsemi nesrečnjaki pač največjega milovanja vredni.

Lozi so po 3 gold. avstr. velj. in se dobijo pri c. kr. davkarijah, skoraj pri vseh c. kr. poštnijah in pri posebnih prodajavcih lozov v vseh mestih. Loterija, pri kateri bo vzdigovanje za terdno in nepreklicno dne 21. decembra 1861, ima dobitke po 80.000, 30.000, 20.000, 10.000, 2 po 5000, 3 po 4000, 4 po 3000, 5 po 2000, 16 po 1000, 50 po 500 gold. itd., vsega skup 300.000 gold. avstr. velj.

Na Dunaji mesca avgusta 1861.

Zgodnji krompir.

Da nam je krompir sila potreben, vsakdo vé, pa tudi to, da se ni še do današnjega dne noben sadež našel, ki bi nam ga nadomestoval, je resnica. Čeravno so Francozi iz Kitajskega pripeljanim tako imenovanim batatom ali kitajskemu krompirju veliko hvalo prepevali, so se po skušnjah večletnih vendar le prepričali, da ne bo kitajski batat našega krompirja nikdar dosegel. Zato nam se ne gré na druge take sadeže zanašati, ampak tem bolj se obilega pridelovanja našega okusnega krompirja poprijeti in zlasti njegovih najboljih sort. Pečam se s pridelovanjem krompirja že celih 20 let, in če le zvem za kakošno novo sorto, si

jo koj omislim, da se o nje dobroti prepričam. Ščasoma sem blizo do 500 sort krompirja skup spravil, pa se prepričal, da se eno in ravno tisto pleme pod 12, in še celó pod 20 raznimi imeni nahaja. Veliko sem skušal pa res tudi veliko zvedil. Vertnarska družba v Gentu je moje prizadevanje o tem počastila z zlato svetinjo in gospodarska družba v Berlinu me s posebnim pismom pohvalila. To pa le omenim za to, da gospodarji, ki moje skušnje beró, ne mislijo, da so le izmišljene za mizo pri bukvah.

Tukaj bom pa le od koristi zgodnjega krompirja govoril. Veliko veliko kmetovavcov je, ki nimajo veliko grunta in se reje zgodnjega krompirja večidel zato ne poprimejo, ker njegove koristi in cene ne spoznajo, kakor bi jo spoznati imeli.

Kdor zgodnji krompir sadi že v začetku mesca malega travna (aprila), če je le vreme za to, ga zná sred mesca rožnika (junija) za kuho domačo in za prodaj že kopati. Kdor ga hoče pa o pravem času pridelati, naj ga vzame perve dni sušca in naj ga dene na kak gorak kraj, da jame že kal poganjati, preden ga posadi, in lahko ga 14 dni poprej zrelega kopal; kal se v toplem v eno mer razcveta, in če se kmali pod zemljo spravi, ozeleni popred kakor oni, ki ni bil na toplem kraji, in ni poprej kali pognal. Če bi mraz nastopil, kar se mesca majnika rado primeri, in krompirjevec posmodil, ne škoduje podzemeljcami nič, vdrugič kal poženo in obrodé, kakor da bi jih ne bil mraz poparil.

Dobro je pa vendar le, če se zgodnji krompir 1 čevelj globoko sadi, zakaj dostikrat nastane mesca malega travna tak mraz, da zemlja po 4 do 6 pavcov globoko zmerzne, in potem takem pozebe tudi plitvo posajeni krompir.

Na tako obravnani in z zgodnjim krompirjem obsajeni njivi boš že o polovici malega serpana (julija) krompir za dom ali za prodaj lahko pokopal, in njivo z drugim sadežem obsadil ali obsejal, kar je za male kmetije veliko vredno. Jez sadim na tako njivo kavro ali pa peso, in obé mi rodite, da je veselje. Černa ali zimaska retkev, angleška pesa, kakor tudi repa po krompirjevšči kaj rada raste in prav verlo obrodí. Če je pa zemlja peščena, naj se pa s turšico obseje, ki neizrečeno naglo raste in je prav tečna klaja za živino, posebno za molzne krave.

Tukaj moram pa še omeniti, da tisti kmetovavec, ki krompir le za dom, ne pa za prodaj, sadi, naj izkopanega ne nasiplje predebelo na kup, ampak kar se dá na kak hladan kraj, pa le k večemu za 1 čevelj na debelo, sicer se ob vročini mesca julija in avgusta rad spari, slab duh dobi in jame gnjiti.

Drugi dobiček zgodnjega krompirja je pa še ta, da, ko začne pozno sajati krompir tako imenovana gnjiloba napadati, je zgodnji krompir že izkopan, preden se bolezen razširja. Znano je, da bolezen napada krompir po navadi o začetku mesca malega serpana, ko je zgodnji že zrel in izkopan. Prec ko se bolezen začne prikazovati, skopaj krompir in razsuj ga na kakošen senčnat kraj na drobno, premešaj ga ene dvakrat in pusti ga kakih 14 dni, da se

dobro posuš; zakopaj ga potem v jamo; nič mu ne bo škodovalo. Tako delam tudi jez ž njim, in vselej se mi je dobro obnesel. Če bi bilo pa morda kaj bolnega med njim, odberi ga, preden ga v jamo zakoplješ, ker bi znal tudi zdrav od njega bolezen nalesti in gnjiti.

Še enkrat priporočam tedaj, da vselej krompir, preden ga sadiš, na kakem toplem kraji toliko časa imej, da kal po pavcu dolgo požene; ako ga pred posadiš, preden kal požene, leži po 3 do 4 tedne v zemlji, preden krompirjevec iz zemlje pririje; ta pa, ki ga s kalmi sadiš, ti bo že v 8 dneh ozelenil in rasti začel.

K. Krüger v „Frauend. Bl.“

Slovenščini v bran zoper njene protivnike.

Nad osemdeset milijonov Slovanov, katerim se prištevamo tudi mi Slovenci, menda le evropske države štejejo; koliko jih pa še po državah azijskih živi, še preiskano ni.

Slavni Šafařík Slovanom po posameznih njih rodovih naslednje število prilastuje:

1. Vele-Rusom	35,314.000
2. Male-Rusom	13,144.000
3. Bele-Rusom	2,726.000
4. Poljakom	9,365.000
5. Serbom in Ilircem	5,294.000
6. Čehom in Moravanom	4,414.000
7. Bulgarom	4,587.000
8. Slavoncom	2,753.000
9. Slovencom	1,151.000
10. Hervatom	801.000
11. Zgornjim Lužičanom	98.000
12. Doljnjam Lužičanom	44.000

vsem skupaj tedaj 77,691.000.

Novejša statistika pa njih število nad 80,000.000 stavi. Pač lepo število, ki dokazuje, da so Slovani najštevilniši narod v Evropi in za Arabljani celó na svetu.

Da Slovani prvotni prebivavci v Evropi niso, mi ni treba dokazovati; prišli so, kakor vsi zdanji evropski narodi iz Azije, in sicer Slovani iz Indije; saj po jeziku smo z njimi enega debila. Kako in kdaj so iz Azije preselili se v Evropo, se ne vé; kdaj v te kraje, ki jih še zdaj imajo v lasti, zgodovinarji tudi še do terdega skazali niso; vendar pa po najnovejših preiskavah večidel terdijo, da je Panonija njih prvotna domovina v Evropi. Da jih toliko število ni prišlo, menda ni treba omenjevati. Nestor prvotne Slovane med Donavo in Tiso posaja. Od ondod so se selili in razširjali krog in krog, proti severju in jugu, proti zahodu, pa tudi še proti vzhodu; nekteri prej, nekteri pozneje.

Ktere kraje in dežele pa Slovani zdaj imajo v lasti, nam zemljopisi kažejo. Njih sedeži se razprostirajo čez polovico Evrope med baltiskim, jadranskim in črnim morjem; — čez tretjino Azije od severja tjè do kitajskih zidin in velik kos severne Amerike.

Ponosno torej Slovan zamore s českim pesnikom Kolarjem zaklicati: „Našemu narodu sonce nikdar ne zahaja.“

V državnem obziru Slovanov živi: pod ruskim carom 53,502.000, avstrijskim cesarjem 18,000.000, pruskim kraljem 2,108.000, saksonskim kraljem 60.000, turškim sultanom pa 6,100.000.

Ali so Slovani o svojem prihodu v Evropo vsi le en jezik govorili, med jezikoslovci še pravda teče. Toliko pa je gotovo, da čem dalje nazaj sledimo slovanske jezike, tem bliže so si in manj razlik je med njimi.

Dandanašnji so pa med njimi tolike razlike, da jih jezikoslovci ne le v več narečij ločijo, ampak celó v več jezikov; in sicer mnogi mnogotero. Najnaravniša, terdnejša in zlasti za nas Slovence najvažnejša pa je razredba Miklosičeva, ki loči deset slovanskih jezikov in narodov, ter jih v naslednjem redu stavi: 1) staroslovenščina, 2) no-

voslovenščina, 3) bulgarščina, 4) serbščina, 5) malorusščina, 6) velerusščina, 7) češčina, 8) poljščina, 9) gornje-serbščina, in 10) dolnje-serbščina.

Kot nekdanj Šafařík tudi Miklosič nekdanji pisemski jezik, ktereга staroslovenščino zove, na čelo stavi, ker ima, dasiravno tudi vsem sedanjim slovanskim jezikom ni vir ali mati, vendar najstarjo obliko in najterdnejše opravilo za vse, in se smé po pravici imenovati serce slovanskega jezikoslovstva.

Da se slavni dr. Miklosič derži ravno tega reda, mu je glavni vzrok sorodstvo in bližnja podobnost vsakega današnjega slovanskega jezika z nekdanjim cerkvenim ali staroslovenskim jezikom.

Da si tudi staroslovenščina ni mati vsem sedanjim slovanskim jezikom, je pa vendar mati dvema, in sicer našemu jeziku, ki ga Miklosič zove „novo-slovenskega“ in bulgarščini.

Tega se boš prepričal, ako sedanji slovenski jezik primerjaš z najstarejšim spisnim spomenikom slovanskim, ki mu pravimo brizinski rokopis. — Pisali so ga misijonarji, ki so med letom 769 do leta 1000 keršansko vero oznanovali Slovencom karantanskim. — Dragoceni ti spomeniki so se nam ohranili v prepisih iz 11. in 12. veka. — Brizinski rokopisi se jim pravi, ker so bili hranjeni v mestu Brizinu (Freisingen) na Bavarskem in še le pozneje prenešeni v Monakovo, kjer so bili najdeni v neki bukvarnici leta 1807. — Ta rokopis obsega tri od dveh različnih misijonarjev pisane odlomke, ki ima vsak svoj poseben pravopis: 1) očitno spoved*), ki jo je srenja molila za duhovnikom; 2) homilijo o grehu in zveličanju; in 3) eno spovedno molitev. — Homilijo je neki sestavil Abraham Karantanski, brizinski škof od leta 957 do 994; una dva spisa sta pa, ako se sodi po jeziku, še starejša. Naš slavni rojak Jernej Kopitar je preimenitni ta rokopis natisniti dal v svojem: „Glagolita Clozianus“ ter ga učeno razložil.

Še starejši ali saj toliko star je pa slovenski napis na vojvodskem stolu, ki stoji na Gosposvetskem polji blizo poldrugo uro od Celovca na desni strani ceste. Kakor sploh zgodovinarji terdijo, sta stol in napis iz dobe Ingua, poslednjega slovenskega vojvoda konec 8. stoletja. Še dandanašnji so brati sledeče besede:

VERI

MA SVETI VERI

PRAVDO BranY VDOVE.

Novoslovenščina, govori Miklosič, ki se je nekdanj veliko dalje razprostirala, se še zdaj razteza tudi ne le po sedanjem Slovenskem (Kranjskem, Štajarskem, Koroškem, Goriškem, Primorskem, Terzaškem), ampak tudi po Hervaškem zlasti po treh županijah, varaždinski, zagrebški in križevski, in brez dvoma tudi po zahodnem Ogerskem, posebno po županiji zaladski. — Sicer jo je po Hervaškem, po mestih že celó, serbščina mnogo spremenila; pa vendar je še zdaj celó govorica meščanov po omenjenih županijah bliže slovenščini kot serbščini, torej Miklosič (zdaj tako imenovano) Hervaščino, ktero Habelič v 17. stoletju še slovenščino zove, v primerjavi z novoslovenščino razlaga. — Le kdor sedanjo slovenščino po tej širjavi dobro pozná, jo zná tudi prav primerjati z nekdanjo ali staroslovenščino in bode se prepričal, da je sedanja slovenščina v resnici prava in sicer prava, bulgarščina tudi sicer, pa še le druga hčerka preslavne stare slovenske matere, v kateri najdete svojo razlago.

Kdor Slovanov koli hočeš svojega jezika temeljito izučiti se in seči mu do jedra, vedi, da se to ne more zgoditi, ako v staroslovenščini ne iščeš jedra. In zares, ne najdemo slavnega jezikoslovca slovanskega, ki bi se ne bil napajal z zlato roso prestare matere Slave. Če pa vsakemu

*) Pač važni spomeniki ne le v jezikovem, temuč tudi verskem obziru Slovencom nam katoliškim. Pis.